

11. Тагаев П. П. Судебная медицина. — Х.: Факт, 2003. — 1253 с.
12. Boyd E. An Introduction to Human Biology and Anatomy for First Year Medical Students. — Denver: Child Res. Council, 1952.
13. Dimensions of Normal Human Hearts / F. A. J. Eckner, B. W. Brown, D. L. Davidson, S. Glasgow // Arch. Pathol. — 1969. — Vol. 88. — P. 497–507.
14. Linzbach A. I. Heart Failure from the Point of View of Quantitative Anatomy // Am. J. Cardiol. — 1960. — Vol. 5. — P. 370–382.
15. Moore R. A., Olesen K. H., Mc Currey J. D. The Body Cell Mass and Its Supporting Environment. — Philadelphia; London: W.B. Saunders Co., 1963.
16. The Weight of the Human Heart I. Normal Cases / L. Reiner, A. Mazzoleni, F. L. Rodriguez, R. R. Freudenthal // A.V.A. Arch. Path. — 1959. — Vol. 68. — P. 58–73.
17. Schultz D. M., Giordano D. A. Hearts of Infants and Children // Arch. Path. — 1962. — Vol. 74. — P. 404–471.
18. Zeck Pearl M. Heart Weight of the Normal Human Heart // Arch. Path. — 1942. — Bd. 34. — S. 820–832.

УДК 343.982/983

Д. П. Гуріна

ЗАВДАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ

Відомий вітчизняний вчений — криміналіст і практик В. П. Колмаков у своїй дослідницькій роботі приділяв увагу запобіганню злочинам поряд із розробкою проблем методики розслідування, криміналістичної тактики та ін.

Експертна профілактика посідає важливе місце в системі криміналістичної профілактики злочинів. Питання експертної профілактики досліджувалися такими науковцями-криміналістами України та країн СНД, як І. А. Алієв, Р. С. Белкін, Ф. Є. Давудов, В. П. Колмаков, Ю. Г. Корухов, Ю. К. Орлов, Б. І. Пінхасов, І. Я. Фрідман, А. Р. Шляхов та ін. Разом із цим слід зазначити, що не всі вони приділяли увагу завданням експертної профілактики. Тому метою цієї статті є аналіз поглядів науковців щодо завдань експертної профілактики.

Серед основних завдань судової експертизи автори виділяють експертно-профілактичні завдання, тобто наукові розробки організаційно-технічних дій, заходів, що мають профілактичне значення. Подібні розробки ґрунтуються на аналізі конкретних обставин, що сприяють скоєнню протиправних дій. Серед таких обставин можуть бути причини і умови, що сприяли скоєнню різних дій, причинно-наслідкові зв'язки, умови походження та існування об'єктів. У більшості випадків профілактичні заходи ґрунтуються на співвідношенні фактів та встановленні їх призначення з урахуванням інших обставин у справі. До предмета судової експертизи кожного роду та виду слід відносити дослідження обставин, на основі яких можуть і повинні бути розроблені наукові, організаційно-технічні заходи профілактичного характеру [1, 19–20].

Криміналістика та судова експертиза у сфері запобіганню злочинам вирішує такі завдання:

- удосконалення науково-технічних засобів, тактичних прийомів та методів, що сприяють підвищенню рівня та якості розслідування злочинів;
- розробка методів та прийомів виявлення злочинів і обставин, що сприяють їх скоєнню;
- виокремлення меж профілактичного вивчення та впливу;
- виявлення та дослідження особливостей типових слідчих ситуацій профілактичного характеру, та визначення відповідних комплексів найбільш дієвих профілактичних засобів;
- розробка запобіжних заходів щодо злочину, що почався або готується;
- розробка спеціальних профілактичних засобів захисту різного роду об'єктів від злочинних посягань [2, 37].

Щодо ролі криміналістики у профілактиці злочинів є різні точки зору, але в наш час ні в кого не викликає сумнівів можливість використання спеціальних знань співробітників експертних установ у профілактичній роботі. В практику втілюються експертні методи запобігання злочинам та іншим правопорушенням. Профілактична діяльність співробітників експертних установ пов'язана з усіма напрямками їх роботи, проте її обсяг визначається по-різному [3, 69].

Завдання експертної профілактики полягає в розробці ефективних організаційних, наукових та технічних заходів розслідування та запобігання злочинам [4, 30].

Профілактична робота судово-експертних закладів має такі завдання:

а) надання допомоги слідчому, судді на основі спеціальних знань експерта у справі розкриття злочину, ретельного всебічного розслідування та забезпечення об'єктивного справедливого покарання;

б) виявлення конкретних причин і умов, що сприяють злочину, дослідження та аналіз цих умов та розробка конкретних заходів, спрямованих на їх усунення;

в) на основі спеціальних знань вирішення експертом питання профілактики в процесі дослідження матеріалів, наданих органами, що призначили експертизу [5, 22].

Коло профілактичних завдань, що можуть бути вирішені експертами, безпосередньо пов'язане з тим, у якій із форм ця діяльність відбувається. У процесуальній формі завдання формулюється слідчим, судом або за ініціативою експерта, але у межах конкретної справи. Значно ширше коло профілактичних завдань, вирішення яких базується на узагальненнях експертної, судової та слідчої практики, або в постановці спеціальних експериментів, що здійснюються у межах непроцесуальної профілактичної діяльності [6, 51].

Завдання експертів та експертних установ щодо профілактики правопорушень полягає у виявленні за допомогою спеціальних знань максимальної кількості обставин, які сприяють скоєнню правопорушень та розробці рекомендацій щодо їх усунення [7, 25]. Експертна профілактика створює умови, що ускладнюють вчинення злочинів, сприяє своєчасному припиненню злочинних зазіхань, тобто є стримуючим чинником, а також забезпечує сприятливі умови для виникнення доказової інформації [8, 69].

Потребує спеціального вивчення питання про прогностичні функції експертної профілактики. Серед завдань профілактичного характеру, котрі можуть бути вирішені співробітниками експертних установ, важливе місце повинні посідати розробки, спрямовані на прогнозування в кримінологічному та криміналістичному аспектах обставин, що сприяють скоєнню злочинів з урахуванням можливостей окремих видів експертних досліджень, а також засобів та методів їх виправлення [6, 51]. Криміналістичному прогнозуванню можливих правопорушень, яке повинно бути продовженням кримінологічних прогнозів, притаманна в діяльності експертних підрозділів своя специфіка. Основою для прогнозування є дані експертної практики, відомості про нові засоби, результати експериментів, що надають можливості виявити закономірні зв'язки між встановленими обставинами та можливим злочинним посяганням. Ці дані дозволяють припустити, що коли обставини залишаться без змін, то в майбутньому можливі злочини з використанням аналогічного або іншого способу їхнього скоєння. Впровадження у виробництво та в інші сфери людської діяльності нових пристроїв, засобів обліку, способів отримання копій, місць зберігання матеріальних цінностей примушує прилаштовуватися до них і злочинців, які використовують недоліки, недосконалість технологічних процесів, методик роботи, окремих організаційних заходів та засобів обліку [9, 26].

Для вирішення профілактичних завдань іноді потрібно провести ідентифікаційні дослідження, наприклад для встановлення факту виконання підписів від імені різних одержувачів грошей однією особою. В більшості випадків необхідні дослідження, що ґрунтуються на положеннях криміналістичної діагностики. Загальне профілактичне завдання може бути поділене на ряд завдань, в процесі вирішення яких слід виявити особливості досліджуваного об'єкта, що свідчать про його недостатню захищеність від злочинних посягань, знайти та порекомендувати способи підвищення захищеності аналогічних об'єктів, при можливості — перевірити їх та відібрати найбільш раціональні [6, 52].

Науковці визначають такі основні завдання в галузі експертної профілактики злочинів, як максимальне використання можливостей судових експертиз усіх видів для встановлення обставин, що сприяють скоєнню правопорушень, і розробка дієвих засобів щодо запобігання їм; активізація профілактичної роботи в непроцесуальних формах, підвищення конкретності та цілеспрямованості експертно-профілактичних рекомендацій; вирішення питань правового регулювання профілактичної діяльності судово-експертних установ; розширення наукових досліджень із методичних правових та організаційних питань експертної профілактики; встановлення взаємодії зі слідчими органами та судами у профілактичній роботі [10, 10].

Особливої соціальної цінності експертній профілактиці додає прогностичний напрям, оскільки, щоб ефективно протидіяти злочинам, необхідно їх вивчати в криміналістичному аспекті з урахуванням методик прогнозування нових різновидів злочинів [11, 168–169].

Деякі вчені називають профілактичну роботу експерта вторинною (підсобною) стосовно до аналогічної роботи слідчих органів та судів, тому що екс-

пертні рекомендації — тільки частина профілактичних заходів у кримінальній справі. Інша частина може бути встановлена слідчим на основі матеріалів справи. Профілактична діяльність експертів та експертних установ є елементом системи заходів боротьби із злочинністю. Закон встановлює право слідчого, прокурора, суду вносити пропозиції щодо запобігання злочинам, які є обов'язковими для організацій, установ та посадових осіб, тому профілактичний вплив експертів на злочинність може відбуватися тільки через вказані органи.

Таким чином, експертна профілактика є більш обмеженою у порівнянні зі слідчою та судовою, вона має свої особливості. Її завдання полягають не тільки у виявленні експертами на основі спеціальних знань обставин, що сприяли скоєнню правопорушень, а й у прогнозуванні виникнення можливих способів здійснення протизаконної діяльності в сучасних умовах та розробці заходів щодо покращення захисту об'єктів.

Література

1. Шляхов А. Р. Задачи судебной экспертизы // Экспертные задачи и пути их решения в свете ПТР: Сб. науч. тр. — М., 1980. — Вып. 42. — С. 5–26.
2. Профилактика правонарушений: Учеб.-метод. пособие. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1989. — 128 с.
3. Фридман И. Я. Теоретические и организационно-методические аспекты экспертной профилактики // Общетеоретические, правовые и организационные основы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. — М., 1987. — С. 67–72.
4. Шляхов А. Р. Правовые основы организации и деятельности судебно-экспертных учреждений в СССР // Правовые проблемы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. — М., 1976. — № 22. — С. 5–68.
5. Хапджанов Н. К. Вопросы профилактики и предупреждения преступлений в сфере судебной экспертизы // Вопросы судебной экспертизы: Материалы науч. конф. по вопр. применения науч.-техн. средств предупреждения преступности (роль экспертов и экспертных учреждений в предупреждении преступлений). — Баку, 1965. — Ч. 2. — С. 21–26.
6. Фридман И. Я. О круге профилактических задач, решаемых в судебно-экспертных учреждениях // Криминалистика и судебная экспертиза. — К., 1991. — Вып. 43. — С. 50–54.
7. Фридман И. Я. Комплексные экспертные исследования в целях профилактики правонарушений // Криминалистика и судебная экспертиза. — К., 1980. — Вып. 20. — С. 25–30.
8. Хань Г. А. Профілактика злочинів (криміналістичний аспект) // Криміналістичний вісник: Наук.-практ. зб. / ДПДЕКЦ МВС України; КПУВС. — К., 2006. — № 2(6).
9. Фридман И. Я. Судебная экспертиза и вопросы предупреждения преступлений: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. — М., 1974. — 40 с.
10. Аридушкип Г. П. Роль и задачи судебно-экспертных учреждений в профилактике правонарушений // Пути совершенствования методики и организации профилактической деятельности экспертных учреждений: Материалы Всесоюз. науч.-практ. семинара (г. Киев, 27–29 апреля 1976 г.) — М., 1978. — С. 6–10.
11. Криміналістична профілактика скопомічних злочинів: Наук.-практ. посіб. / За ред. В. А. Журавля. — Х.: Харків юрид., 2006. — 236 с.